

Didych T. Prospects for Development of Law Formation in Ukraine: Communicative and Institutional Approach to Analysis

In the article the author establishes the relevance of scientific knowledge of the prospects for the development of formation law in Ukraine. The advantages of an institutional-communicative methodological approach to understanding the prospects for the development of formation law in Ukraine are noted. The analysis and generalization of the state of the scientific study of the prospects for the development of formation law in Ukraine.

Law - a phenomenon which is closely linked with the humanas, his ability to think, the perception of legal norms, to interpret, manage their behavior, the ability to create law and ensure its implementation, etc., law-making is not possible without such a subject as a person. That person is the subject of separate law-making, ensures the formation of factors law-making, provides their expression and analysis initiates and defines the process making law through the prism of their own behavior determines the quality of law.

However, the state of scientific development regularities the phenomenon of humanas as the subject of law-making is sporadic, inconsistent coverage, demonstrates a lack of understanding of the concept of a single humanas, his status, role and value of interaction with other people, their associations and society in the law-making process. Therefore, the relevance of scientific knowledge of human subjects predetermined law-making. Potential human knowledge through the prism of its participation in the formation of law, its role and importance, impact on law-making; the state of scientific knowledge of law-making subjects, including the role, status of a person as an independent entity law-making; the place and role of human as subjects in the system law-making their variable nature, the tendency to strengthen the role of man in the life of society, including in the field of law-making.

Prospects for the development of law formation in Ukraine are elucidated, their generalization within the set of directions for the development of law formation has been made, and their content has been disclosed. Communicative institutional approach to knowledge of human law-making subjects will help identify prerequisites for communicative interaction between individuals, factors that affect them, including the law through the prism of their strengths, weaknesses, ways to improve, identify those aspects that determine benefits and disadvantages of the existing state of communication between the actors. In addition, a specified the methodological approach is able to set the features of these properties of human in close interaction among them.

Keywords: *law-making, law-formation, perspectives of development of law-formation, methodology, methodological approach.*

УДК 340.12

Л. М. Мозолюк-Боднар

ПРАВОВА АКТИВНІСТЬ ГРОМАДЯН ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

У статті досліджено поняття, види та функції правової активності громадян як соціально-правового явища. Закцентовано увагу на вивченні правової активності як юридично значущої поведінки громадян, що не просто спрямована на «сліпе» слідування правовим нормам, але й на прагнення до свідомого здійснення прав та свобод людини, утвердження їх ціннісного розуміння.

Ключові слова: *правова активність громадян, соціальна активність особи, позитивна поведінка, негативна поведінка, види правової активності, функції правової активності, правова культура, правове виховання, правосвідомість.*

Постановка проблеми. Правова активність особи розглядається як невід'ємний елемент державності та умова розвитку правової держави. Водночас багато питань, пов'язаних з формуванням правової держави, залишатимуться без відповіді, якщо не визначитися як активізується людський фактор під час переломних процесів державотворення. Найкраще підтвердження цьому – це правова активність громадян на Майдані 2014 року в Україні. Такі «сплески» правової активності – це шлях до громадянського суспільства та правової держави. Адже активна особистість потрібна сильній державі, як і будь-якому громадянину – сильна та успішна держава. Тому в сучасний період розвитку держави актуальним є соціально-правове становлення особистості, яка знає свої права та свободи, активно ними користується та відстоює їх законними способами.

Як відомо, одним з основоположних принципів правової держави є верховенство права та закону. Водночас утілення цього принципу в життя залежить також від правової активності особистості, яка є важливою гарантією реалізації прав і свобод людини. Пліуралізм думок та поглядів, багатопартійність та активна участь громадян в управлінні суспільними справами – це гарантії демократії в найширшому її розумінні.

Актуальність дослідження обумовлено передусім вивченням правової активності як юридично значущої поведінки громадян, яка не просто спрямована на «сліпе» слідування правовим нормам, але й на прагнення до свідомого здійснення прав та свобод людини, утвердження їх ціннісного розуміння. Відповідно суспільство, що складається з активних громадян, де закони та інші нормативно-правові акти приймаються в інтересах людей, які прагнуть використовувати й захищати свої права та свободи – це головна умова розвитку правової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правової активності почали досліджувати, починаючи із 70-х років ХХ ст. Однак у той період часу, на практиці, дуже складно було втілювати правову активність, оскільки держава цьому не лише абсолютно не сприяла, але й придушувала ще «в зародку» будь-які вияви правової активності особистості.

Формування цілей. Метою статті є з'ясування поняття, видів та функцій правової активності в сучасній державі.

Виклад основного матеріалу. Правова активність особистості є надзвичайно важливою категорією для сучасної юридичної науки. Особа, будучи істотою суспільною, соціальною, залежить від суспільства, і на формування її правової активності впливає суспільне середовище [1, с. 323]. Крім цього, за рівнем правової активності громадян можна судити про «якість» самого суспільства [2, с. 23]. Тому, з огляду на політико-правові процеси в Україні, активність особистості значно зростає, що сприяє побудові громадянського суспільства.

Значимо, що правова активність – це один з видів соціальної активності, яку можна й слід розглядати як юридично значущу. Поведінка особи оцінюється відповідно до її наслідків, які можуть бути корисними, шкідливими або нейтральними – як для особи, так і для суспільства загалом.

Отже, соціальна значущість, з огляду на інтереси суспільства, є корисною, якщо її передумовою є конструктивна правова активність суб'єктів. А соціально шкідливою, якщо порушуються певні соціальні норми. Тож юридично значуща поведінка, як вважає переважна більшість теоретиків права, – це врегульована нормами й принципами права поведінка особи, що має певні юридичні наслідки. Така поведінка виступає юридичним фактом, що зумовлює виникнення, зміну й припинення правовідносин, прав та обов'язків їхніх учасників, заходів юридичної відповідальності [3, с. 242-243]. У такий спосіб юридично значущу поведінку можна розглядати як соціальну свідомо-вольову поведінку особи (дію чи бездіяльність), що передбачена нормами права й спричиняє або може спричинити певні юридичні наслідки. Будь-яка поведінка суб'єктів права у сфері, урегульованій правом, є юридично значущою. Вона є формою вияву свободи особи, найважливішою формою існування усіякої професійної діяльності, що здійснюється в державі. Без поведінки у сфері дії права не здійснюються правовідносини, не реалізуються права й свободи громадян: правомірна поведінка викликає появу регулятивних правовідносин, неправомірна – охоронних і превентивних. Поведінка за межами правового регулювання є юридично нейтральною й не має юридичного значення [4, с. 447].

З огляду на вищезазначене, слід акцентувати, що правова активність – це передусім поведінкова категорія, до визначення поняття якої юридична наука застосовує плюралізм підходів, які можна визначити таким чином:

1) правова активність у «широкому» сенсі визначається як цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів правовідносин, що здійснюється для реалізації прав і законних інтересів суб'єктів. Відповідно до такого поняття правової активності нею можуть володіти й такі суб'єкти правовідносин, як громадські інституції (наприклад, коли звертаються до суду за реалізацією своїх прав) і держава. Що стосується правової активності у «вузькому» розумінні, то йдеться насамперед про правову активність осіб та їх об'єднань, заснованому на усвідомленні індивідами позитивної значущості права загалом і прав людини зокрема. У цьому контексті правова активність індивідів є певною мірою соціальною метою, оскільки ґрунтується не тільки на ціннісному сприйнятті права та його окремих виявах, а й на співвіднесенні приватних інтересів між собою, а також із загальносуспільним інтересом [5, с. 253-254];

2) правова активність, що трактується лише як позитивна, правомірна, суспільно-корисна та санкціонована державою й суспільством діяльність суб'єктів у правовій сфері [6, с. 145]. На протигагу цьому розумінню, правова активність особистості також може бути й негативною, тобто такою, що не відповідає нормам закону [7, с. 26]. Тому правову активність потрібно розглядати як інтенсивну діяльність особистості у сфері права, що включає в себе як позитивну (схвалювальну державою та суспільством), так і негативну правову активність [8, с. 214];

3) правова активність як зовнішній вираз, індикатор правового виховання та правової культури [9];

4) правова активність як процес формування й прояву правових властивостей особи. Відповідно, правова активність – це головна складова, яка характеризує рівень правового життя в суспільстві та може виконувати роль критерію правового життя [10].

Таким чином, сукупність усіх цих підходів до визначення поняття «правова активність» безумовно свідчать про її складність та багатогранність, що обумовлюється рівнем розвитку суспільства та особистості зокрема.

З огляду на визначення поняття «правова активність», на нашу думку, можна виділити її характерні особливості, як: по-перше, правова активність - це завжди активна взаємодія суб'єкта з правом; по-друге, при реалізації правової активності має місце свобода, воля, добровільність та ініціативність особистості; по-третє, вона містить психологічну готовність до взаємодії з правом; по-четверте, її змістом можуть бути правомірні та протиправні діяння; по-п'яте, правова активність має орієнтуватися на зміни, зокрема ті, що стосуються побудови правової держави.

Отже, правова активність ґрунтується на безпосередній зацікавленості індивідів та організацій у здійсненні норм права, вона є антиподом правової відчуженості та пасивності, зневіри в силу та ефективність права [11]. На нашу думку, правова активність – це соціально-правові властивості особистості, які формуються в процесі взаємодії громадянина з державно-правовою сферою, що зовні можуть виражатися як в позитивній, так і негативній поведінці.

Правова активність особистості поділяється за різними критеріями на певні види. Зокрема, можна виділити такі підстави для класифікації правової активності:

1) залежно від способу реалізації права, правова активність може втілюватися в життя способом виконання, використання чи застосування норм права. «Соціально-правова активність» найбільш чітко виявляється в такій формі реалізації права, як застосування. Застосування права розглядається як особлива форма реалізації права, що передбачає владне втручання компетентних суб'єктів у процес реалізації права. Це суворо регламентована, процесуальна діяльність компетентних державних органів по вирішенню юридичної справи, через винесення правозастосовчого акта, у якому міститься індивідуально-правовий припис. Правозастосування дійсно займає особливе місце в системі правового регулювання, у механізмі дії права й виконує різноманітні функції. Воно може виступати не лише як форма реалізації права, а і як спосіб та засіб здійснення норм, як стадія реалізації, та як юридичний факт [12, с. 736];

2) залежно від сфери реалізації правової активності – у сфері економіки, політики, культури тощо. Щодо правової активності особистості в політичній сфері, то вищою формою такої активності, яка має особливе значення в умовах сучасних модернізаційних процесів, є політична діяльність та політичне лідерство;

3) за кількісним складом суб'єкта здійснення – індивідуальна, колективна та масова (в Україні Майдан – 2004, 2014 років). Тобто суб'єкти

правової активності – це індивіди, а також організації та інші суб'єкти права, яким властива заснована на повазі до права свідомо, правомірна діяльність, що виражається в ініціативному використанні наданих прав, виконання покладених обов'язків відповідно до суспільних потреб. Тим самим ними можуть бути визнані всі суб'єкти права, діяльність яких включає названі параметри: громадяни, трудові колективи, громадські та самодіяльні організації, державні органи, ініціатива яких відповідає вимогам.

4) за суб'єктами реалізації правових приписів – правова активність може бути звичайною, тобто пересічного громадянина та правова активність професійною, тобто серед професіоналізуючих властивостей особистості;

5) залежно від рівня правосвідомості та правової культури – позитивна та негативна правова активність. Так, В. А. Затонський визначає позитивну правову активність як свідому діяльність суб'єктів, потрібний елемент соціально-правового розвитку, участь особи в правовому житті. Негативна правова активність, на його думку, це свідомо діяльність, форма юридичного буття та діяльність індивідів та груп, котрі порушують встановлені державою загальнообов'язкові правила поведінки [10].

Безперечно, що цей перелік критеріїв класифікації правової активності не є вичерпним, оскільки в межах цих критеріїв можуть існувати інші види правової активності, які виникають у результаті появи нових суспільних відносин та наукового прогресу.

Значний вплив на розвиток та появу тієї чи іншої функції правової активності має сучасна держава. Сучасна держава – це результат зміни менталітету людей, сприйняття ними не тільки колишніх традицій державності, але й використання загальнолюдських цінностей, урахування змін, що відбуваються у світі [13, с. 15]. Таким чином, сучасна держава активно впливає на правову активність особистостей.

На нашу думку, під функціями правової активності потрібно розуміти її основні напрями впливу на суспільні відносини. Кожна з функцій правової активності – це один з проявів сутності правової активності.

За сферою впливу на суспільні зв'язки правова активність може втілюватися в економічній, політичній, культурній та інших сферах. Крім цього, погоджуємося з думкою С. О. Кульбача з приводу того, що в правовій активності можна виділити внутрішні та зовнішні функції. Внутрішні – захисна, експресивна функція. Зовнішні – інформаційна, ціннісно-орієнтуюча, поведінкова функції [9].

Водночас правова активність може виконувати також низку інших функцій. Зокрема, функціями правової активності є відображальна (відображає правову дійсність) та регулятивна (за допомогою цієї функції можуть створюватися або ціннісно-нормативні орієнтації або навпаки правопорушення, зловживання, перевищення владних повноважень, негативне ставлення до права). Однак уважаємо, що головною та найбільш важливою функцією правової активності є зміцнення, збереження та безперервний розвиток суспільства, держави та особистості. Отже, саме правова активність захищає громадян від рішень, що нав'язуються публічною владою та водночас є механізмом самовдосконалення особистості.

Висновки. Правова активність особистості – це різновид соціальної активності, до визначення поняття якого сучасна юридична наука застосовує плюралізм підходів. Правова активність – це соціально-правові властивості особистості, які формуються в процесі взаємодії громадянина з державно-правовою сферою, що зовні може виражатися як в позитивній, так і негативній поведінці. Для ефективного розвитку та реалізації функцій правової активності необхідним є правове виховання, правова культура та високий рівень правової свідомості громадян.

Використані джерела:

1. Романова А. С. Позитивна правова активність людини в природно-правовому просторі / А. С. Романова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2016. - № 837. - С. 321-325.
2. Тітомир-Зотова О. С. Правове виховання як передумова правової активності / О. С. Тітомир-Зотова // Порівняльне-аналітичне право. - 2014. - Випуск 6. [Електронний документ]. - Режим доступу: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/37> - назва з екрана.
3. Теорія держави й права: підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. - Х.: Право, 2014. - 368 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права й держави: підручник / О. Ф. Скакун. - К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. - 520 с.
5. Разметаєва Ю. С. Правова активність особи як складова правової культури / Ю. С. Разметаєва // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». - 2013. - Випуск №3 (17). - С. 253-255.
6. Покровский И. Ф. О правовой активности личности и формировании ее правосознания / И. Ф. Покровский // Вестник. - 1971. - Випуск №17. - С. 143-147.
7. Орзих М. Ф. Личность и право / М. Ф. Орзих. - М.: «Юридическая литература», 1975. - 112 с.
8. Товт М. М. Правовая активность и ее значение для построения правового государства / М. М. Товт // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. - 2011. - Випуск №3. - С.214-218.
9. Кульбач С. О. Правова активність працівників міліції: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / С. О. Кульбач; Київ. нац. ун-т внутр. справ. - К., 2008. - 20 с.
10. Затонский В. А. Правовая активность как способ правовой жизни и объект правовой политики: позитив и негатив / В. А. Затонский // Правовая политика и правовая жизнь. - 2005. - Випуск №2. - С. 8-10.
11. Цвіка М. В. Загальна теорія держави й права / Цвіка М. В., Ткаченко В. Д., Петришина О. В. - Харків «Право», 2002. - С. 572
12. Куціпак О. В. Правове життя та правова активність: співвідношення понять / О. В. Куціпак // Держава й право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. - 2010. - Випуск 47. - С. 734-738
13. Актуальні проблеми теорії держави та права: навчальний посібник / Білозоров Є. В., Гіда Є. О., Завальний А. М. та ін. - К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2010. - 260 с.

Стаття надійшла до редколегії 06.04.2017

Мозолюк-Боднар Л. М. Правовая активность граждан как социально-правовое явление

Целью данной статьи является изучение правовой активности граждан в контексте происходящих изменений в Украине в современный период. Автор исследует понятие, виды и функции правовой активности граждан как социально-правового явления. Акцентируется внимание на изучении правовой активности как юридически значимого поведения граждан, не просто направленного на «слепое» следование правовым нормам, но и на стремление к сознательному осуществлению прав и свобод человека, утверждения их ценностного понимания.

Ключевые слова: правовая активность граждан, социальная активность личности, позитивное поведение, негативное поведение, виды правовой активности, функции правовой активности, правовая культура, правовое воспитание, правосознание.

Mozolyuk-Bodnar L. Legal Activity of Citizens as Social and Legal Phenomenon

The purpose of this article is to examine the legal activity of citizens in the context of changes taking place in Ukraine in modern times. The author explores the concept, types and functions of the legal activity of citizens as social and legal phenomenon. Attention is focused on the study of legal activity as legally significant behavior of citizens is not just directed at "blind" following legal norms, but also on the very desire for responsible exercise of rights and freedoms, strengthening their valuable insight.

It was determined that the legal activity - a socio-legal properties of the individual, which are formed during the interaction of the citizen with the state justice area that looks can be expressed in both positive and negative behavior.

Highlighted legal basis for the classification of activity: 1) depending on how the right - legal activity can be put into practice through the implementation, use or application of the law; 2) depending on the scope of implementation of legal activity - in economy, politics, culture, etc; 3) the subject of quantitative composition - individual, collective and mass; 4) subjects for the implementation of the laws - legal activity may be normal and legal professional activity; 5) depending on the level of legal awareness and legal culture - positive and negative legal activity. No doubt that this list of criteria for the classification of legal activity is not exhaustive, because within these criteria, there may be other legal activity arising from the emergence of new social relations and scientific progress.

Under the functions of legal activity it is necessary to understand the basic directions of influence on social relations. Each of the functions of legal activity - this is one of the manifestations of the legal nature of the activity. It is noted that the main and most important function is to strengthen the legal activity, conservation and sustainable development of society, the state and the individual. Thus, it is a legal activity protects citizens from decisions imposed public authorities and at the same time a mechanism for self-identity.

Keywords: legal activity of citizens, the social activity of the person, positive behavior, negative behavior, types of legal activity, the function of legal activity, legal culture, legal education, legal awareness.